

რეზიუმე

საქართველოში 2017 წლის 1 ოქტომბრიდან ამოქმედდება კერძო დაგროვებითი საპენსიო სისტემა, რომელიც საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროში არსებულმა საპენსიო რეფორმების სამსახურმა შეიმუშავა ექსპერტების, საერთაშორისო ორგანიზაციების — მსოფლიო ბანკისა და აზიის განვითარების ბანკის, სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილებისა და სამთავრობო უწყებების მოსაზრებების გათვალისწინებით.

საერთაშორისო გამოცდილების შესწავლა საშუალებას მოგვცემს გაცილებით ღრმად გავაანალიზოთ ქართული საპენსიო სისტემის წინაშე მდგარი პრობლემები. ამ ანალიზის შედეგი უნდა იყოს სისტემის რეფორმის რამდენიმე შესაძლო მოდელის შემუშავება. მთავარი მიზანი კი არის ის, რომ საქართველოს საპენსიო სისტემაში უნდა დამკვიდრდეს დაგროვების პრინციპი და გაიზარდოს კერძო საპენსიო სისტემის როლი.

ეს რეფორმა ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია იმიტომაც, რომ კერძო დაგროვებითი სისტემის მეშვეობით ადგილობრივ ბაზარზე შეიქმნა ლარის გრძელვადიანი რესურსი, რომელიც ხელს შეუწყობს ეკონომიკის დედოლარიზაციას და ასევე ძალიან დაგვეხმარება ქვეყანაში კაპიტალის ბაზრის განვითარებაში.

საკვანძო სიტყვები: პენსია, საპენსიო სისტემა, რეფორმა, დემოგრაფიული დაბერება, დაგროვების პრინციპი.

The Issues of The Reforms of The Pension System in Georgia

Diana Uglava

PhD Student of ATSU

Summary

In Georgia the private retirement savings system has been in operation since October 1, 2017. It was introduced by the Unit of the Pension Reforms at the Ministry of Georgia of Economy and Sustainable Development, taking all of that into consideration: the experience of experts, of the international organizations – the World Bank and the Asian Development Bank, the experience of different countries and the attitudes of government institutions.

The study of international experience will enable us to perform a much deeper analysis of the issues facing the Georgian pension system. The result of the analysis mentioned should be the creation of the several possible models of the system reform. As for the main focus, it is that in Georgia's pension system the principle of retirement sav-

ings should be advocated and the role of a private pension system is to be strengthened as well.

The reform discussed is also very important in a way that by means of the private retirement savings system there has been created the long-term resource of Lari on the local market, which will facilitate the de-dollarization of economy and, to a greater extent, will assist us to develop the market of capital in our country.

Keywords: Pension, Pension System, Reform, Demographic Senility, Principle of Retirement Savings Plan

* * * * *

მსოფლიოში მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდასთან ერთად იზრდება ადამიანთა სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობაც, რაც სულ უფრო დიდ გავლენას ახდენს საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროზე. განსაკუთრებული წნეხის ქვეშ დგას საპენსიო სისტემა, რომელიც მოსახლეობის სოციალური დაზღვევის და კეთილდღეობის ძირითადი ინსტრუმენტია.

დღეისათვის ქვეყნების უმრავლესობაში შედარებით დემოგრაფიული ახალგაზრდობის პირობებში შექმნილი საპენსიო სისტემა სულ უფრო მეტად მოდის წინააღმდეგობაში თანამედროვე, დემოგრაფიული დაბერების პროცესთან დაკავშირებულ სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებთან. მოსახლეობის დაბერება, ასაკოვანი მოსახლეობის, პენსიონერთა რაოდენობისა და წილის ზრდა, მათი საპენსიო თანხებით უზრუნველყოფთა რაოდენობის შემცირება, მთლიანად დემოგრაფიული სურათის შეცვლა — შემცირებული შობადობა და სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის გაზრდა, სულ უფრო მეტად აყენებს საკითხს საპენსიო რესურსების მობილიზაციაში გადანაწილებითი პრინციპის ჩანაცვლებას დაგროვებითი პრინციპით.

არსებული ვითარებიდან ამ ეტაპზე ერთადერთი ლოგიკური გამოსავალი, რომელსაც ირჩევენ წამყვანი ქვეყნები, არის საპენსიო ასაკის ზრდა. მაგალითად, დიდ ბრიტანეთსა და დანიაში საპენსიო ასაკის ზრდას 67-დან 68 წლამდე აპირებენ. ნიდერლანდებში — 66 წლამდე, ესპანეთში — 65-დან 67 წლამდე, საფრანგეთში — 60-დან 62 წლამდე, იტალიაში კი 68 წლამდე.

მოსახლეობის დაბერების, პენსიონერთა მზარდი წილისა და ამ კატეგორიის მოქალაქეთა სოციალური დაცულობის პრობლემა ნებისმიერი თანამედროვე ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთ უმთავრეს საკითხს წარმოადგენს.

გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების მოსახლეობის უმეტეს ნაწილს არ აქვს იმის შესაძლებლობა,

რომ გააკეთოს გარკვეული რაოდენობის დანაზოგი და სიბერეს ღირსეულად შეხედეს. მოსახლეობის ასაკის მატება კი, როგორც ასეთი, გარდაუვალი და პროგნოზირებადი მოვლენაა, ამიტომ სახელმწიფო მზად უნდა იყოს უზრუნველყოს საპენსიო ასაკის ადამიანებისათვის ცხოვრების ყველანაირი აუცილებელი პირობა.

განვითარებად ქვეყნებში საერთო მდგომარეობის გაუმჯობესებასთან ერთად გაიზარდა სიცოცხლის ხანგრძლივობაც. 2050 წლისათვის 65 წლის და მეტი ასაკის მოსახლეობის ოდენობის მომატებას 10 დან 20%-მდე ვარაუდობენ. ამასთან, ხანშიშესულ ადამიანთა 80% იცხოვრებს მცირე შემოსავლის მქონე ქვეყნებში.

არიან კი ეს ქვეყნები მზად მოსახლეობის ამ ნაწილზე ზრუნვისთვის და მათთვის ღირსეული საცხოვრებელი გარემოს შექმნისათვის? გააჩნია კი ქვეყანას საკმარისი რესურსი უზრუნველყოს სამართლიანობა თაობებს შორის?

თანამედროვე საპენსიო სისტემები ვერ ახერხებენ დაფარონ საზოგადოების საჭიროებები:

ქვეყნები გახდნენ მეტად ურბანიზებული და ოჯახებს ნაკლები შვილები ჰყავთ, რაც იწვევს მოხუცებზე ზრუნვის საუკუნოვანი ტრადიციების ჩამოშლას ალტერნატიული მექანიზმების არსებობის გარეშე. განვითარებადი ეკონომიკის პირობებში ინდივიდუალური საპენსიო სისტემები არ მოიცავს არაფორმალურას მომუშავე მოსახლეობას. ზოგიერთ რეგიონში ეს სექტორი შეადგენს დასაქმებულთა რიცხვის 2/3 ნაწილს, ან უფრო მეტს.

ბოლო ათწლეულის განმავლობაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა საპენსიო სისტემებში, მათ შორის ათობით რეფორმა არამდგრადი pay-as-you-გი სქემებისა მთელ ევროპაში და სხვა რეგიონებში. აგრეთვე აღსანიშნავია გლობალური ექსპანსიის „სოციალური პენსიის“ რეფორმა, რომელიც წარმოადგენს ფულად გადარიცხვებს ახალგაზრდობიდან სიბერეში.

ჩვენ ვიცით, რომ არსებობს საპენსიო პოლიტიკის ისეთი უნივერსალური გადაწყვეტა, რომელიც ყველა ქვეყანაში ერთნაირი წარმატებით იფუნქციონირებს. სამაგიეროს, უნდა გამოვიჩინოთ მოხერხებულობა და დავაკავშიროთ განვითარებადი ფინანსური ტექნოლოგიები ქვეყნის ეკონომიკას, რათა გამოირკვეს, თუ როგორ უნდა გაგრძელდეს უფროსი თაობის მოქალაქეების მზარდი რაოდენობის საპენსიო უზრუნველყოფა და დავიცვათ ისინი სიღარიბისგან. საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ეს შესაძლებელია.

სხვადასხვა ქვეყანა სხვადასხვანაირ ექსპერიმენტს მიმართავს, რომელიც შეესაბამება მის დემოგრაფიულ და სოციალურ გარემოებას და განვითარების მიზნებს. საქართველოში 2017 წლის 1 ოქტომბრიდან ამოქმედდება კერძო დაგროვებითი საპენსიო სისტემა, რომელის საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროში არსებულმა საპენსიო რეფორმების სამსახურმა შეიმუშავა

ექსპერტების, საერთაშორისო ორგანიზაციების — მსოფლიო ბანკისა და აზიის განვითარების ბანკის, სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილებისა და სამთავრობო უწყებების მოსაზრებების გათვალისწინებით.

საპენსიო რეფორმა შედგება ორი კომპონენტისაგან. პირველი არებული სოციალური საპენსიო სისტემის ინდექსია, რაც გულისხმობს ისეთი მექანიზმის შექმნას, რომელიც განსაზღვრავს ყოველწლიურად რა რაოდენობით უნდა გაიზარდოს პენსია. ინდექსაციის მეთოდი საშუალებას მოგვცემს პენსიონერი დავიცვათ ინფლაციისგან, რომ მისი მსყიდველობითი დონე არ გაუარესდეს და პენსია მატულობდეს მინიმუმ ინფლაციის შესაბამისად.

რეფორმა ასევე ითვალისწინებს ახალი კომპონენტის დანერგვას, რომელსაც ეწოდება კერძო დაგროვებითი საპენსიო სისტემა. ეს რეფორმა გათვლილია მომავალ პენსიონერებზე, რაც მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს მათ საპენსიო უზრუნველყოფას.

სახელმწიფო მნიშვნელოვნად წახალისებს საპენსიო შენატანების განხორციელებას, რაც იმას ნიშნავს, რომ ლეგალურად დასაქმებული პირი საპენსიო ანგარიშზე შეიტანს თავისი შემოსავლის ორ პროცენტს ან მეტს (სურვილის მიხედვით), ხოლო წახალისების მიზნით ორ პროცენტს დაუმატებს დამსაქმებელი და ორ პროცენტს - სახელმწიფო. დასაქმებულის პერსონალურ საპენსიო ანგარიშზე დაგროვდება გარკვეული თანხა, რომელიც ინვესტირდება ეკონომიკაში. კერძო დაგროვებით პენსიასთან ერთად პენსიონერს სახელმწიფო სოციალური პენსიის მიღებაც შეეძლება.

საპენსიო სისტემის რეფორმის და არასახელმწიფო საპენსიო სისტემის დანერგვის დროს საქართველოს წინაშე შეიძლება დადგეს შემდეგი სახის ძირითადი პრობლემები:

თუ სახელმწიფო მოქალაქეების მონაწილეობას კერძო დაგროვებით საპენსიო სისტემაში აუცილებელს არ გახდის, მაშინ რეფორმის პროცესი შეიძლება განისაზღვრული ვადით გაგრძელდეს.

მოგების მიღების მიზნით საპენსიო სისტემები, როგორც წესი ახორციელებენ საპროტფელო ინვესტიციებს, განათავსებენ რა თავიანთ აქტივებს ფასიან ქაღალდებში. საპენსიო რეფორმის პირველივე წლებში დაგროვებით ანგარიშებზე აკუმულირდება მილიონობით ლარი, რომელთა განთავსება საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე დღესდღეობით შეუძლებელია. ალტერნატივა შეიძლება იყოს განვითარებული ქვეყნების ფასიანი ქაღალდები.

საპენსიო აქტივების კვალიფიციური მართვა მმართველი კომპანიების მიერ, ეფექტური ზედამხედველობა და რეგულირება საქართველოს ეროვნული ბანკის მხრიდან.

საერთაშორისო გამოცდილების შესწავლა საშუალებას მოგვცემს გაცილებით ღრმად გავანალიზოთ ქართული საპენსიო სისტემის წინაშე მდგარი პრობლემები. ამ ანალიზის შედეგი უნდა იყოს სისტემის რეფორმის რამდენიმე შესაძლო მოდელის შე-

მუშავება. მთავარი მიზანი კი არის ის, რომ საქართველოს საპენსიო სისტემაში უნდა დამკვიდრდეს დაგროვების პრინციპი და გაიზარდოს კერძო საპენსიო სისტემის როლი.

იქ სადაც ეკონომიკა მზარდია და ფინანსური ბაზრები — განვითარებული, ეს მოდელი ამართლებს, რადგან დაბანდებული პენსია მაღალ სარგებელს იძლევა. თუმცა მეორეს მხრივ, იმ ტიპის ეკონომიკებში, როგორიც საქართველოა, სადაც ინფლაცია და რისკები დიდია, დაგროვილი რესურსები შეიძლება გაუფასურდეს კიდევ. სწორედ ამიტომ ზოგიერთი ქვეყანა შერეულ მოდელს ირჩევს, სადაც ერთი მხრივ არსებობს სოციალური პენსია (ანუ მინიმალური პენსია) ხოლო ღირსეული სიბერე საკუთარ შენატანებზეა დამოკიდებული.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. არჩვაძე ი. „მოსახლეობის დაბერება — გამოწვევა თანამედროვე საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემებისათვის“ (განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნების მაგალითზე) ჟურნალი „ეკონომიკური პროფილე“, 10.02.2012 ქუთაისი.
2. ვიცე-პრემიერმა დიმიტრი ქუმსიშვილმა მონაწილეობა მიიღო საჯარო დისკუსიაში „საპენსიო რეფორმა საქართველოში“ 5.05.2016 <http://www.economy.ge/ge/media/news/vice-premierma-dimitri-qumsisvilma-monawileoba-miuro-sajaro-diskusiasi-sapensio-reforma-saqartvelosi>
3. გია ნიკოლეიშვილი – საპენსიო რეფორმის საკითხები საქართველოში July 9, 2013 <https://heconomic.wordpress.com/2013/07/09/nikoleishvili>
4. GLORIA M. GRANDOLINI „Can developing countries increase pension coverage to prepare for old age 09/12/2016 <http://blogs.worldbank.org/voices/can-developing-countries-increase-pension-coverage-prepare-old-age>